

ERZURUM YÖRESİNE AİT OYUN HAVALARININ TÜRLER VE SINIFLANDIRMA YÖNÜNDEN TESPİTİ*

Yavuz ŞEN**1, Mahmut KIVANÇ***

**Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Erzurum, Türkiye

*** Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Erzurum, Türkiye

Özet

Bu araştırmada; Erzurum yöresine ait oyun havalarının, genel özellikleri doğrultusunda türlerinin ve sınıflandırılmasının tespiti amaçlanmıştır. Araştırma, Erzurum yöresine ait oyun havalarının türlerinin ve sınıflandırılmasının tespiti bakımından önemlidir. Araştırma, TRT THM repertuarına yönelik betimsel bir araştırma olup, oyun havalarından veriler elde etmeye yönelik tarama (survey) modeli ve sözlü görüşme (mülakat) tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın evreni, TRT Türk halk müziği repertuarında yer alan 682 adet oyun havasından oluşmaktadır. Örneklemi ise, TRT Türk halk müziği repertuarında yer alan Erzurum yöresine ait 29 adet (sözsüz) oyun havasından oluşmaktadır. Uzman ve sanatçı görüşleri doğrultusunda Erzurum yöresine ait oyun havası eserlerinin, türler bakımından oyunlu ve oyunsuz diye ikiye ayrıldığı ve eserlerin çoğunlukla bar havası ezgilerinden oluştuğu sonuçlarına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erzurum Yöresi, Türk Halk Müziği, Oyun Havaları, Tür

DETERMINATION FROM THE TYPES AND CLASSIFICATION OF THE TRADITIONAL DANCE MUSIC FROM ERZURUM REGION

Abstract

In this study; It is aimed to determine the types and classification of traditional dance music belonging to Erzurum region according to their general characteristics. The research is important for the determination of the types and classification of traditional dance music belonging to Erzurum region. The study is a descriptive research for the TRT (Turkey Radio Television) TFM (Turkish Folk Music) repertoire and in this study the surveys model and oral interview technique were used to obtain data from the traditional dance music. The universe of the study consists of 682 pieces of the traditional dance music which are included in the TRT Turkish folk music repertoire. The sample is composed of 29 (non-verbal) traditional dance music belonging to Erzurum region which are found in TRT Turkish folk music repertoire. Through the opinions of expert and artist, it was concluded that the works of traditional dance music of Erzurum region were divided into two as play and non-play in terms of forms, and the works mostly consisted of bar style melodies.

Key Words: Erzurum Region, Turkish Folk Music, Traditional Dance Music, Type

1. Giriş

Türk Halk Müziği, çeşitli yörelerden derlenmiş, birçoğu anonim olan eserlerden oluşmaktadır. Eserleri icra eden kişiler kaynak kişi olarak gösterilmiş ve halk tarafından benimsenmiş ve sahiplenilmiştir.

Halk müziği, halk edebiyatı ve halk oyunları ile iç içedir. Çoğu kez üçünün de oluşumu aynı süreç içindedir. Hatta zaman zaman halk sanatının diğer dalları da katılarak, folklor kuralları içinde bir ortak kültür oluşturur (Hoşsu, 1997:11).

Türk kültürünün en önemli bölümlerinden birini oluşturan halk biliminin ayrı düşünülmemeyen iki elemanı Geleneksel Türk Halk Müziği ve Türk Halk Oyunları'dır. Müziksiz oyun olamayacağı gibi Geleneksel Türk

¹ Sorumlu Yazar e mail: yavuzsen@atauni.edu.tr

* Bu makale, Mahmut KIVANÇ tarafından hazırlanan, Dr. Öğretim Üyesi Yavuz ŞEN danışmanlığında yürütülen "Erzurum Yöresine Ait Oyun Havalarının Farklı Değişkenler Yönünden İncelenmesi" adlı Yüksek Lisans Tezinin bir bölümünden geliştirilerek oluşturulmuştur.

Halk Müziği Repertuarında yer alan parçaların bir kısmının da oyunlara eşlik müzikleri olduğu unutulmamalıdır (Emnalar, 1998:409).

Halkın ortak malı olan, belirli bir yörenin yerleşik insanları tarafından üretilen, severek icra edilen, bölgenin kültürünü yansıtan oyun havalarının da şimdiye kadar kulaktan kulağa iletildiği bilinmektedir.

Türküler yörelere göre değişik adlarla adlandırılırlar. Batı Anadolu'da "Zeybek", Karadeniz'de "Horon", "Yalı havası", "Kol havası", Erzurum'da "Bar", Güney ve Doğu Anadolu'da "Halay" ... gibi birçok ad altında karşımıza çıkarlar. Yörelere göre verilen bu adlar türküleri belirttiği gibi, oyun havalarını da kapsamaktadır. Oyun havaları, belirli kurallarla, belirli zamanlarda geleneksel olarak oynanan yöresel oyunların müzikleridir. Oyun havaları veya oyunlu müzikler yalnızca çalgısal olabildiği gibi, söz de içerebilir. Oyun havalarının bir kısmında zamanla oyun ögesi kalkmış veya unutulmuş olabilir (Büyükyıldız, 2009:134-135).

Erzurum ilinin sosyo-kültürel yapısının en önemli temel taşlarından biri de halk oyunlarıdır. Erzurum'da halk oyunları arasında "Bar" yöre insanının ve kültürünün önemli bir parçasıdır. Bar, erkeklerle kadınların ayrı ayrı oynadıkları halk oyunudur. Barlar, kahramanlığı, yiğitliği yansıtan figürleri ile ülkemizde yaygın alanda oynanan önemli türler arasında yer almaktadır.

Erzurum, Sivas, Erzincan ve Bayburt illerinde oynan bu türün kelime manası Gazimihal'e (1991:67) göre "Bağ" ve oyun beraberliği olarak ifade edilmiştir. Bar tutmak, el ele tutuşmak manasına da gelmektedir.

"Erzurum barlarındaki figürler, ağırbaşlılık, kahramanlık-yiğitlik gibi vakarlı bir duruş sergilemektedir. ... Bayan oyunlarına ise Erzurum kadın barları denilmektedir. Bayan oyunlarında doğa temalarına sık sık rastlanmakla beraber, erkek oyunlarında işlenen savaş temasının aksine barış sembolize eden oyunlar bütün zarafetiyle karşımıza çıkmaktadır. Barışın sembolü olan güvercinler, "Çift Beyaz Güvercin" adlı oyunla kadın barlarının da sembolü olmuştur. ... Bar oynamaya kalkan dadaşlar "Paşa Köşkü" denilen bir karşılama müziği eşliğinde yürüyüp yerlerine dizilir, elleri bellerinde Lavek denen uzun havayı dinleyerek içten içe adeta dolup taşarlar. Bu uzun hava açıştan sonra öncelikle "Başbar" oynanır ki bu gelenek olmuştur. Erzurum barlarında baş olan "Başbar" kendine has müziği, figürsel anlatımı, ritmik yapısı ile çok nadide bir eser olup Türk halk müziği ve halk oyunlarında başyapıt olarak da bilinmektedir. Erkek barları davul ve zurna eşliğinde oynanırken, kadın barları klarnet ve zilli tef eşliğinde oynanmaktadır" (Ebfad, 2010:61).

Taklitli oyunlardan "Dahlenk", oyun sonrası dinlenmek üzere çalınan "Dadaş Dinlendirme ve Daldalan" gibi eserlerin yanı sıra kız evinden "Gelin Çıkarma" havası olarak çalınan ezgiler Erzurum yöresine ait oyun havalarının en güzel örneklerini oluşturmaktadır.

2. Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problem durumunu; Erzurum yöresine ait oyun havalarının (şözsüz), uzman ve sanatçı görüşleri doğrultusunda türlerinin ve sınıflandırılmasının tespiti oluşturmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın problem cümlesi "TRT THM repertuarında bulunan Erzurum yöresine ait oyun havalarının türleri ve sınıflandırılmaları nasıldır? şeklinde oluşturulmuştur.

3. Amaç ve Önem

Bu araştırmada; Erzurum yöresine ait oyun havalarının, genel özellikleri doğrultusunda türlerinin ve sınıflandırılmasının tespiti amaçlanmıştır. Araştırma, Erzurum yöresine ait oyun havalarının türlerinin ve sınıflandırılmasının tespiti bakımından önemlidir.

4. Yöntem

Araştırma, TRT THM repertuarına yönelik betimsel bir araştırma olup, oyun havalarından veriler elde etmeye yönelik tarama (survey) modeli ve sözlü görüşme (mülakat) tekniği kullanılmıştır. Tarama modeli ile elde edilen veriler doğrultusunda; tür ve sınıflandırmaların tespitine yönelik sanatçı ve uzman kişilerle görüşmeler yapılmıştır. "Görüşme (interview, mülakat), sözlü iletişim yolu ile veri toplama (soruşturma) tekniğidir. Görüşme, çoğunlukla, yüz yüze yapılmakta ise de, telefon ve televizyonlu telefon gibi anında ses ve resim iletilicileri ile de olabilir" (Karasar, 2005:165).

4.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, TRT THM repertuarında yer alan 682 oyun havasından oluşmaktadır. Örneklemi ise TRT repertuarında yer alan Erzurum yöresine ait 29 adet (şözsüz) oyun havası oluşmaktadır.

Tablo 1. TRT THM Repertuarında Yer Alan Erzurum Yöresine Ait Oyun Havaları

Rep. No	Eser Adı	Kimden Alındığı	Derleyen	Notaya Alan
346	Ağırlama (Dadaş Dinlendirme Havası)	-----	Suat Işıklı	Suat Işıklı
570	Ağırlama	Yöre Ekibi	TRT THM Erz. Rad.	Fuat Lehimler
161	Aşırma	TRT THM Erz. Rad.	TRT THM Erz. Rad.	Yücel Paşmakçı
406	Başbar	A. Abay-T. Udun	Plaktan	Nilgün Akkuş
450	Berde	Yöre Ekibi	TRT Müz. Da. Bşk.	Okuy Kösegil
194	Çayır İnce Biçemedim (Osman Ağa)	Suat Işıklı-Fuat Lehimler-Osman Mavilioğlu	TRT THM Erz. Rad.	Yücel Paşmakçı
373	Çingener	A. Abay-T. Udun	Plaktan	Nilgün Akkuş
217	Dahlenk	S. Işıklı-O. Mavilioğlu	TRT Müz. Da. Bşk	Erkan Sürmen
545	Daldalan	Yöre Ekibi	Arif Sağ	Arif Sağ
404	Dello	A. Abay-T. Udun	Plaktan	Nilgün Akkuş
345	Delloy (Düz Delloy)	Suat Işıklı	Suat Işıklı	Suat Işıklı
163	Gelin Çıkarma Havası	S. Işıklı-F. Lehimler-O. Mavilioğlu	TRT THM Erz. Rad.	Yücel Paşmakçı
61	Halay (Ankara Postası)	Binali Selman	Ahmet Yamacı	Ahmet Yamacı
158	Hekkari	Binali Selman	Ahmet Yamacı	Ahmet Yamacı
391	Hoş Bilezik	A. Keskin-İ. Uslu	TRT THM Erz. Rad.	K.Tuna-O. Kösegil
141	İkinci Bar	A. Abay-T. Udun	Plaktan	Nilgün Akkuş
3	Koçeri Bar Havası	Seyfettin Sığmaz	Muzaffer Sarısözen	Muzaffer Sarısözen
395	Koçeri	A. Abay-T. Udun	Plaktan	Nilgün Akkuş
343	Nare	Suat Işıklı	Suat Işıklı	Suat Işıklı
405	Nare	A. Abay-T. Udun	Plaktan	Nilgün Akkuş
572	Paşa Köşkü	Yöre Ekibi	TRT THM Erz. Rad	Fuat Lehimler
344	Sallama	Yöre Ekibi	Suat Işıklı	Suat Işıklı
119	Tamzara	-----	Muzaffer Sarısözen	Muzaffer Sarısözen
381	Tamzara	A. Abay-T. Udun	Plaktan	Nilgün Akkuş
334	Tavuk Barı	Seyfettin Sığmaz	Nida Tüfekçi	Nida Tüfekçi
392	Temir Ağa	A. Keskin-İ. Uslu	-----	K.Tuna-O. Kösegil
347	Tersine (Döne)	Suat Işıklı	Suat Işıklı	Suat Işıklı
393	Uzun Dere	A. Keskin-İ. Uslu	TRT THM Erz. Rad	K.Tuna-O. Kösegil
498	Yayvan (Erkek Barı)	A. Keskin-İ. Uslu	TRT THM Erz. Rad	K.Tuna-O. Kösegil

(TRT, 2000:5-6).

Tablo 1'e göre TRT repertuarında toplam 682 oyun havası taranmış ve bu repertuar içerisinde 29 adet eserin Erzurum yöresine ait olduğu belirlenmiştir (<http://www.trtmuzikdairesibaşkanlığı.com/>). Elde edilen eserlerin TRT oyun havaları repertuarı içerisindeki oranı, Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Oyun Havalарının TRT THM Repertuarı Oranları

TRT THM Oyun Havaları	f	%
Erzurum Yöresine Ait Oyun Havaları	29	4,25
Diğer Oyun Havaları	653	95,75
TOPLAM	682	100

Tablo 2'ye göre TRT THM repertuarında yer alan toplam 682 eser içerisinde %4,25 oran ile 29'u Erzurum yöresine ait olduğu, %95,75 oran ile 653 eserin diğer yörelere ait oyun havaları olduğu tespit edilmiştir.

4.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın modeli kapsamında konu ile ilgili tecrübesi olan sanatçı-eğitimciler ve uzman kişiler çalışmanın oluşmasında önemli veri kaynakları olmuşlardır. Oyun havalarına yönelik veriler, ilgili kişi ve kurumlara, araştırmacılar tarafından bizzat ulaşılarak toplanmıştır.

Erzurum yöresine ait oyun havası eserlerinin, türler ve sınıflandırma yönünden tespiti amacıyla uzman kişiler ve sanatçılarla görüşmeler yapılmıştır. Kişilerin isimleri açıklanmayarak uzman kişiler için (U), sanatçılar için (S) kod sistemi ile ifadelendirilmiştir. Uzman kişilerin ve sanatçıların görüşleri yazılı kayıt altına alınarak incelenmiştir.

Tablo 3. Uzman Kişi Genel Bilgileri

Kişi Kod No	Unvan	Mezun Olduğu Okul	Mezuniyet Yılı
U1	Doç. Dr.	İstanbul Teknik Üniversitesi, Türk Halk Oyunları	1985
U2	Doç. Dr.	İstanbul Teknik Üniversitesi, Türk Halk Oyunları	1994

Uzman kişilerle yapılan görüşmeler neticesinde; oyun havası eserlerinin çoğunluğunun bar ve halay havalarından ibaret olduğu ve diğer eserlerinde bar havalarına gerek oyun öncesi ve gerekse oyun sonrası dinlenmek veya oyuna hazırlanma aşamasında çalınan yöreye özgü ezgiler olduğu belirtilmiştir.

Tablo 4. Sanatçı Genel Bilgileri

Kişi Kod No	Unvan	Görev Yeri	Göreve Başlama Yılı
S1	Ses Sanatçısı	TRT Erzurum Radyosu -THM	1985
S2	Saz Sanatçısı	TRT İstanbul Radyosu -THM	1982
S3	Saz Sanatçısı	TRT Erzurum Radyosu -THM	1982

Sanatçılarla yapılan görüşmelerde Erzurum yöresine ait oyun havası eserlerinin türleri açısından görüşleri alınmıştır. Sanatçılar oyun havası eserlerinin büyük çoğunluğunun bar havalarından ibaret olduğunu ve yörede söz sanatının, âşıklık geleneğinin yaygın olması sebebi ile daha çok sözlü eserlerin üretildiğini, ayrıca sözsüz oyun havası eserlerinin de bar havalarına eşlik amaçlı üretilmiş ezgiler olduğunu ifade etmişlerdir.

4.3. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde, yüz yüze görüşme yöntemi çerçevesinde Apple ipone "iTalk" yazılım programında ses kayıtları alınarak Apple "Logic Pro" programına aktarılmış ve görüşmeler yazılı hale getirilerek analiz edilmiştir.

5. Bulgular ve Yorumlar

Çalışmanın bu aşamasında uzman kişiler ve TRT THM saz-ses sanatçıları ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular ve yorumlara yer verilmiştir. Kişilerin isimleri ifade edilmeyerek uzman kişiler için (U), sanatçılar için (S) kodlamaları kullanılmıştır.

5.1. Erzurum Yöresi Oyun Havalarının Türleri ve Sınıflandırmalarına Yönelik Uzman Görüşleri

U1, Erzurum yöresine ait oyun havalarının genellikle bar havalarından oluştuğunu ve yörede halay kültürünün de var olduğunu ifade etmektedir.

U2, Erzurum yöresine ait oyun havalarının genellikle bar havalarından olduğunu ifade ederek Erzurum yöresinin, Güneydoğu Anadolu bölgesine sınır olması sebebi ile etkileşimler sonucu halay havalarının da yaygın olduğunu söylemektedir.

U1 ve **U2**'ye göre Erzurum yöresine ait oyun havalarının tür ve sınıflandırmalarının birbiriyle aynı olduğu tespit edilmiştir. Tür ve sınıflandırma Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. Uzman Görüşlerine Göre Oyun Havalarının Türleri ve Sınıflandırılması

Oyunlu Türler						Oyunsuz Türler			
Rep. No	Bar	Rep. No	Halay	Rep. No	Seyirlik Havaları	Rep. No	Dinleti Havaları	Rep. No	Karşılama Havaları
161	Aşırma	570	Ağırlama	217	Dahlenk	346	Ağırlama (Dadaş Dinlendirme)	572	Paşa Köşkü
406	Başbar	450	Berde			194	Çayır İnce Biçemedim (Osman Ağa)		
373	Çingenler	345	Delloy (Düz Delloy)			163	Gelin Çıkarma Havası		
545	Daldalan	61	Halay (Ankara Postası)						
404	Dello	158	Hekkari						
391	Hoş Bilezik								
141	İkinci Bar								
3	Koçeri Bar Havası								
395	Koçeri								
343	Nare								
405	Nare								
344	Sallama								
119	Tamzara								
381	Tamzara								
334	Tavuk Barı								
392	Temir Ağa								
347	Tersine (Döne)								
393	Uzun Dere								
498	Yayvan (Erkek Barı)								

Erzurum yöresine ait oyun havası eserleri, türler bakımından oyunlu ve oyunsuz olmak üzere ikiye ayrıldığı görülmektedir. Eserler, çoğunlukla Bar havası ezgilerinden oluşmaktadır. Oyunlu türler oyunsuz türlere göre çoğunluktadır. Oyunsuz türlerin çoğunluğu ise oturak âlemlerinin başında, bar havalarının başında ve sonunda icra edilmektedir.

A. Oyunlu Türler; Oyunlu türler yörede genellikle bar ve halay ve seyirlik havaları olarak bilinmektedir. Bar ve seyirlik havaları merkez bölgede yaşayan kültürde daha yaygın olarak kendini göstermektedir. Bölgenin güney kısmında ise halay havalarına sıkça rastlanmaktadır. Yörede oyunlu türlerden olan Barlar da kendi içinde Erkek Barları ve Kadın Barları olarak ikiye ayrılmaktadır.

a) Bar

Erkek Barları
Kadın Barları

b) Halay

c) Seyirlik Havaları

a) Bar

Erkek Barları; Erzurum erkek barları içerisinde, Aşırma, Başbar, Çingenler, Daldalan, Dello, Hoş Bilezik, İkinci Bar, Koçeri, Nare, Tamzara, Tavuk Barı, Uzun Dere, Yayvan eserleri yörede erkek Barı olarak bilinmekte ve oynanmaktadır. Uzman kişilerle yapılan görüşmeler neticesinde TRT THM repertuarında yer alan eserlerden 3 rep. no'lu Koçeri Bar Havası, 381 rep. no'lu Tamzara eseri şu anda yörede oynanmadığı ve mahalli icracıların da eserleri bilmediği tespit edilmiştir.

Kadın Barları; Erzurum yöresi kadın barlarından 343 rep. no'lu Nare, 344 rep. no'lu Sallama, 392 rep. no'lu Temir Ağa ve 347 rep. no'lu Tersine (Döne) eserleri yörede kadın barları olarak bilinmektedir. Bu barlar yörede beğenilerek oynanan oyunlar içerisinde yer almaktadır.

b) Halay; Uzman ve sanatçı kişilerle yapılan görüşmeler neticesinde TRT THM reperturunda yer alan eserlerden 570 rep. no'lu Ağırılama, 450 rep. no'lu Berde, 345 rep. no'lu Delloy (Düz Delloy), 61 rep. no'lu Halay (Ankara Postası), 158 rep. no'lu Hekkari oyun havaları şu anda yörede oynanmadığı ve mahalli icracıların da eserleri bilmediği tespit edilmiştir.

c) Seyirlik Havalar; Erzurum yöresine ait 217 rep. no'lu Dahlenk adlı eserin yörede tek seyirlik eser olduğu bilinmektedir. Halk arasında sevimli aksak topal manasına geldiği ifade edilen Dahlenk havası, kendine özgü ezgisi ve oyunu ile sevilen eserler arasında yer almaktadır.

B. Oyunsuz Türler; Erzurum yöresine ait oyun havalarından Ağırılama (Dadaş Dinlendirme Havası), Çayır İnce Biçemedim (Osman Ağa), Gelin Çıkarma Havası, Paşa Köşkü gibi eserler yörede oynunsuz türler olarak bilinmekte ve icra edilmektedir. Oyunsuz türler dinleti ve karşılama havaları olarak ikiye ayrılmaktadır.

a) Dinleti Havalar; Erzurum yöresinde, Dadaş Dinlendirme Havası, Çayır İnce Biçemedim (Osman Ağa) ve Gelin Çıkarma Havası gibi eserler dinleti havaları olarak bilinmekte ve icra edilmektedir.

b) Karşılama Havası; Erzurum yöresine ait oyun havalarından olan Paşa Köşkü adlı eser karşılama havası olarak bilinmektedir. Eser, uzman ve mahalli icracılar tarafından Erzurum yöresi halk oyunlarının başında ve sonunda çalınan bir ezgi olarak icra edildiğini ifade etmektedirler. Uzman görüşleri doğrultusunda, Erzurum yöresine ait oyun havalarının; oyunlu türlerinin 19'unun (Aşırma, Başbar, Çingenler, Daldalan, Dello, Hoş Bilezik, İkinci Bar, Koçeri, Koçeri Bar Havası, Nare, Tamzara, Tamzara, Tavuk Barı, Uzun Dere, Yayvan "Erkek Barı", Nare, Sallama, Temir Ağa, Tersine "Döne") bar havası olduğu, 5'inin (Ağırılama, Berde, Delloy "Düz Delloy", Halay "Ankara Postası", Hekkari) halay havası olduğu, 1'inin (Dahlenk) seyirlik havası olduğu, oynunsuz türlerde ise, 3'ünün (Ağırılama "Dadaş Dinlendirme Havası", Çayır İnce Biçemedim "Osman Ağa", Gelin Çıkarma Havası) dinleti ve 1'inin (Paşa Köşkü) karşılama havası olduğu tespit edilmiştir.

5.2. Erzurum Yöresi Oyun Havalarının Türleri ve Sınıflandırmalarına Yönelik Sanatçı Görüşleri

S1, Erzurum yöresine ait türkü ve oyun havalarından bazılarını derleyip-notaya alarak TRT repertuarına kazandırmıştır. Erzurum yöresi oyun havalarına ilişkin görüşleri şu şekildedir;

Erzurum yöresine ait eserlerin genellikle Bar havaları üzerine kurulduğunu ve Erzurum'da bar oynamak için belli başlı yerlerde bir araya gelen bar ekiplerinin sıra ile oynarken, yeni bir bar ekibinin oyuna başlamadan önce oyuncuları dinlendirmek ve izleyicileri şenlendirmek için Ağırılama (Dadaş Dinlendirme Havası), Dahlenk, Çayır İnce Biçemedim (Osman Ağa) gibi eserlerin ara bölümde icra edilen eserler olduğunu ifade etmektedir.

Oyun havalarımızın genelinde dadaşın ağır başlılığını, mertliğini, sevgiyi ifade ettiğini söyleyen sanatçı, "Dadaş Dinlendirme Havası"nı Ağa Dede Keskin'in Venedikte yapılan halk oyunları yarışmasında icra ettiği ve eserin birincilik aldığından bahsederek dinlendirme ve seyirlik eserlerin, bar başlamadan önce, oturak âlemlerinde, sohbetlerin başında çalınan ezgi olduğunu söylemektedir.

Yapılan görüşmede "Gelin Çıkarma Havası", gelinin evden çıkarılırken çalındığı, gelenek haline gelmiş bir ezgi olduğu, fakat "Ağırılama", "Berde", "Halay" gibi eserlerin ise yöre ile ilgisinin olmadığı, repertuvara kazandırılması için yörenin Erzurum olarak kayıt altına alındığını ifade etmiştir.

S2, Erzurum ve Ağrı yöresine ait oyun havalarının bazılarını notaya alarak TRT repertuarına kazandırmıştır. Sanatçının Erzurum yöresi oyun havalarına ilişkin görüşleri şu şekildedir;

Erzurum yöresine ait olan oyun havalarının birçoğu bar havalarından oluşmaktadır. "Ağırılama (Dadaş Dinlendirme Havası)", "Çayır İnce Biçemedim (Osman Ağa)" gibi eserleri "*Beylik Havaları*" diye ifade etmektedir. Bu havaların genellikle cirit meydanlarında, halk oyunları ekibinin çıktığında, sohbetlerin ve oyunların başında çalındığından bahsetmektedir.

Erzurum'da bar oynamak için türbe deresi, fıfıklar, cirit meydanı, hamam deresi gibi belli başlı yerlerin olduğu ve bu yerlerde bar ekiplerinin bir araya geldiği; oyun havaları içerisinde yer alan bar havalarına başlamadan önce bar ekipleri için "Lavek" adı verilen Hüseyinî makam dizisi içinde seyir eden bir açışla bar oyununa başlanıldığı ve bar bitiminde, Ağırılama (Dadaş Dinlendirme Havası) eserinin çalınarak eserin arasında ise Hozan dağları adlı uzun hava okunarak duygu yüklü havanın ardından Dahlenk adlı seyirlik

oyunla o günün neşe ile sona erdirildiğini söylemektedir. Günümüzde bu tür etkinliklerin değişen kültürle beraber yok olmaya yüz tuttuğunu belirtmektedir.

TRT repertuarında yer alan Erzurum barlarını, dönemin bölge müdürü, Ağa Dede Keskin ve İlhami Uslu'ya çaldırıldığı ve TRT'de kayıt altına alındığından bahsetmektedir. Yaklaşık 15 bar havasını halk oyuncu Nimet Gezmiş'e oynatarak sanatçı S1 ile notaya aldığını söylemektedir. Nida Tüfekçi'nin 7 eseri kabul ettiği diğer eserlerin tez çalışması yapan Nilgün Akkuş'tan aldığını ifade etmektedir.

Yapılan görüşmede repertuarda yer alan eserlerin Beylik Havaları ve Bar havalardan ibaret olduğu, bazılarının etnik kökenden gelen ezgilerden oluştuğu ve eserlerin birçoğunun da günümüzde bilinmediği ve icra edilmediğini söylemektedir.

S3, Erzurum yöresine ait oyun havalalarına yönelik görüşleri şu şekildedir;

“Erzurum yöresine ait sözsüz eserlerin çoğunluğunun bar havası olduğunu, “Dadaş Dinlendirme Havası”, “Gelin Çıkartma Havası” eserlerinin Erzurum havası diye bileceğimiz ezgiler olduğunu, “Ağırlama”, “Berde”, “Halay”, “Hekkari” gibi eserlerin ise yöreyi melodik manada yansıtmadığını” söylemektedir.

Yörede oyun havaları olarak bar havalalarının yaygın olması, bar oynayan kişilerin sayıca fazla olmasından kaynaklandığından bahsederek günümüzde bu geleneğin yok olmaya yüz tuttuğu ve kişilerin artık bar bilmemesi sebebi ile halaya ağırlık verildiğini söylemektedir. Yöre itibari ile halay havalalarının da bölgede yaygın olduğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesine sınır olması nedeniyle ilçelerde etnik kültüre bağlı olarak halay havalalarının da oynandığı ifadeleri arasında yer almaktadır.

Birbirine benzer ritim yapısında ve ezgi benzerliğinde olan bar ve diğer oyun havalalarının ezgilerinde melodi benzerliği anlamını taşıyan varyantlaşmış eserlerin olduğunu belirtmektedir.

S1, **S2** ve **S3**'e göre Erzurum yöresine ait oyun havalalarının tür ve sınıflandırmaları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Sanatçı Görüşlerine Göre Oyun Havalalarının Türleri ve Sınıflandırılması

Oyunlu Türler						Oyunsuz Türler					
Rep. No	Bar	Rep. No	Halay	Rep. No	Seyirlik Havaları	Rep. No	Beylik Havaları	Rep. No	Dinleti Havaları	Rep. No	Karşılama Havaları
161	S1,S2,S3 Aşıрма	570	S1,S2,S3 Ağırlama	217	S1,S2,S3 Dahlenk	346	S2 Ağırlama (Dadaş Dinlendirme)	346	S1, S3 Ağırlama (Dadaş Dinlendirme)	572	S1,S2,S3 Paşa Köşkü
406	S1,S2,S3 Başbar	450	S1,S2,S3 Berde			194	S2 Çayır İnce Biçemedim (Osman Ağa)	194	S1, S3 Çayır İnce Biçemedim (Osman Ağa)		
373	S1,S2,S3 Çingenler	345	S1,S2,S3 Delloy (Düz Delloy)					163	S1,S2,S3 Gelin Çıkarma Havası		
545	S1,S2,S3 Daldalan	61	S1,S2,S3 Halay (Ankara Postası)								
404	S1,S2,S3 Dello	158	S1,S2,S3 Hekkari								
391	S1,S2,S3 Hoş Bilezik										
141	S1,S2,S3 İkinci Bar										
3	S1,S2,S3 Koçeri Bar Havası										
395	S1,S2,S3 Koçeri										
343	S1,S2,S3										

	Nare										
405	S1,S2,S3 Nare										
344	S1,S2,S3 Sallama										
119	S1,S2,S3 Tamzara										
381	S1,S2,S3 Tamzara										
334	S1,S2,S3 Tavuk Barı										
392	S1,S2,S3 Temir Ağa										
347	S1,S2,S3 Tersine (Döne)										
393	S1,S2,S3 Uzun Dere										
498	S1,S2,S3 Yayvan (Erkek Barı)										

Tablo 6 incelendiğinde sanatçıların görüşleri doğrultusunda, Erzurum yöresine ait oyun havalarının; oyunlu türlerinin S1, S2 ve S3'e göre 19'unun (Aşırma, Başbar, Çingenler, Daldalan, Dello, Hoş Bilezik, İkinci Bar, Koçeri, Koçeri Bar Havası, Nare, Tamzara, Tamzara, Tavuk Barı, Uzun Dere, Yayvan "Erkek Barı", Nare, Sallama, Temir Ağa, Tersine "Döne") bar havası olduğu, S1, S2 ve S3'e göre 5'inin (Ağırlama, Berde, Delloy "Düz Delloy", Halay "Ankara Postası", Hekkari) halay havası olduğu, S1, S2 ve S3'e göre 1'inin (Dahlenk) seyirlik havası olduğu belirtilmiştir. "Ekler" bölümünde oyunlu türlerin her birine birer örnek verilmiştir.

Oyunsuz türlerde ise, S1 ve S3'e göre 2'sinin (Ağırlama "Dadaş Dinlendirme Havası", Çayır İnce Biçemedim "Osman Ağa" dinleti havası olduğu, S1, S2 ve S3'e göre (Gelin Çıkarma Havası) dinleti havası olduğu, fakat S2'nin (Ağırlama "Dadaş Dinlendirme Havası", Çayır İnce Biçemedim "Osman Ağa" adlı 2 eseri farklı bir başlık adı altında beylik havaları olarak nitelendirilmektedir. Diğer bir sınıflandırmada S1, S2 ve S3'e göre 1'inin (Paşa Köşkü) karşılama havası olduğu tespit edilmiştir. "Ekler" bölümünde oyunsuz türlerin her birine birer örnek verilmiştir.

6. Sonuçlar ve Öneriler

Uzman kişilerin görüşleri doğrultusunda, Erzurum yöresine ait oyun havalarının; oyunlu türlerinin 19'unun (Aşırma, Başbar, Çingenler, Daldalan, Dello, Hoş Bilezik, İkinci Bar, Koçeri, Koçeri Bar Havası, Nare, Tamzara, Tamzara, Tavuk Barı, Uzun Dere, Yayvan "Erkek Barı", Nare, Sallama, Temir Ağa, Tersine "Döne") bar havası olduğu, 5'inin (Ağırlama, Berde, Delloy "Düz Delloy", Halay "Ankara Postası", Hekkari) halay havası olduğu, 1'inin (Dahlenk) seyirlik havası olduğu, oyunsuz türlerde ise, 3'ünün (Ağırlama "Dadaş Dinlendirme Havası", Çayır İnce Biçemedim "Osman Ağa", Gelin Çıkarma Havası) dinleti ve 1'inin (Paşa Köşkü) karşılama havası olduğu sonucuna varılmıştır.

Sanatçıların görüşleri doğrultusunda, Erzurum yöresine ait oyun havalarının; oyunlu türlerinin S1, S2 ve S3'e göre 19'unun (Aşırma, Başbar, Çingenler, Daldalan, Dello, Hoş Bilezik, İkinci Bar, Koçeri, Koçeri Bar Havası, Nare, Tamzara, Tamzara, Tavuk Barı, Uzun Dere, Yayvan "Erkek Barı", Nare, Sallama, Temir Ağa, Tersine "Döne") bar havası olduğu, S1, S2 ve S3'e göre 5'inin (Ağırlama, Berde, Delloy "Düz Delloy", Halay "Ankara Postası", Hekkari) halay havası olduğu, S1, S2 ve S3'e göre 1'inin (Dahlenk) seyirlik havası olduğu, oyunsuz türlerde ise, S1 ve S3'e göre 2'sinin (Ağırlama "Dadaş Dinlendirme Havası", Çayır İnce Biçemedim "Osman Ağa" dinleti havası olduğu, S1, S2 ve S3'e göre (Gelin Çıkarma Havası) dinleti havası olduğu, fakat S2'nin (Ağırlama "Dadaş Dinlendirme Havası", Çayır İnce Biçemedim "Osman Ağa" adlı 2 eseri farklı bir başlık adı altında beylik havaları olarak nitelendirilmektedir. Diğer bir sınıflandırmada S1, S2 ve S3'e göre 1'inin (Paşa Köşkü) karşılama havası olduğu sonucuna varılmıştır.

Erzurum yöresinde var olan, fakat repertuvara kazandırılmamış eserlerin, derleme çalışmalarının yapılmasının, alana ve TRT repertuvarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yeni yapılacak çalışmalarda, ülkemizin çeşitli yörelerine özgü oyun havası ve türkülerin, müzikal açıdan ele alınıp incelenmesinin, kültürümüze hizmet etme ve zenginliğinin ortaya çıkarılması açısından önem taşıyacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

1. Büyükyıldız, H. Z. 2009. Türk Halk Müziği-Ulusal Türk Müziği. İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.
2. Ebfad. 2010. "Medeniyetler Beşiği Erzurum". Erzurum Belediyesi Folklor Araştırmaları Derneği. İstanbul: Güneş Basımevi.
3. Emnalar, A. 1998. Tüm Yönleriyle Türk Halk Müziği Nazariyatı. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
4. Gazimihal, M. R. 1991. Türk Halk Oyunları Kataloğu, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları:161, Ankara.
5. Hoşsu, M. 1997. Geleneksel Türk Halk Müziği Nazariyatı. İzmir: Kombassan A.Ş.
6. Karasar, N. 2005. Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
7. T.R.T. 2000. Türk Halk Müziği Repertuarı "Türk Halk Müziği Oyun Havaları Repertuarı". Ankara: TRT Kurumu Müzik Dairesi Yayınları.
8. T.R.T. Türk Halk Müziği Oyun Havaları Repertuarı, <http://www.trtmuzikdaresibaşkanlığı.com/>, (Erişim tarihi: 27 Mart 2017).

EKLER (Nota Örnekleri)

Bar Havası; Repertuvar No: 161 "AŞIRMA"

TRT MÜZİK DAİREİ BAŞKANLIĞI
THM REPERTUAR SIRA NO :161
İNCELEME TARİHİ : 20-5-1982DERLEYEN
ERZURUM RADYOSUYÖRESİ
ERZURUM

DERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI
RADYO SAZ SANATÇILARINOTAYA ALAN
YÜCEL PAŞMAKÇI

AŞIRMA

SÜRESİ : : 69

Halay Havası; Repertuar No: 61 “HALAY (ANKARA POSTASI)”

TRT MÜZİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI
TRT REPERTUAR SIRA NO : 61
İNCELEME TARİHİ : 26-9-1977

DERLEYEN
AHMET YAMACI

YÖRESİ
ERZURUM

DERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI
BİNALİ SELMAN

HALAY
(ANKARA POSTASI)

NOTAYA ALAN
AHMET YAMACI

Seyirlik Havası; Repertuar No: 217 "DAHLENK"

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA NO : 217
İNCELEME TARİHİ : 02.05.1985

DERLEYEN
TRT MÜZİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI
THM ve OYUNLARI MÜDÜRLÜĞÜ

YÖRESİ
ERZURUM

DERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI
SUAT IŞIKLI_ÖSMAN MAVİOĞLU

NOTAYA ALAN
ERKAN SÜRMEN

DAHLENK

SÜRESİ

Dinleti Havası; Repertuar No: 163 "GELİN ÇIKARMA HAVASI"

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA NO : 163
İNCELEME TARİHİ : 20-5-1982

DERLEYEN
ERZURUM RADYOSU

DERLEME TARİHİ

YÖRESİ
ERZURUM

GELİN ÇIKARMA HAVASI

NOTAYA ALAN
YÜCEL PAŞMAKÇI

KİMDEN ALINDIĞI

SUAT IŞIKLI-FUAT LEHİMLER-OSMAN MAVİLİOĞLU

SÜRESİ : : 80

AĞIRCA

Karşılama Havası; Repertuar No: 572 "PAŞA KÖŞKÜ"

TRT MÜZİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI
THM REPERTUAR SIRA NO : 572
İNCELEME TARİHİ : 17.10.2001

DERLEYEN
TRT ERZURUM RADYOSU

YÖRE
ERZURUM

DERLEME TARİHİ

PAŞA KÖŞKÜ

NOTAYA ALAN
FUAT LEHİMLER

KAYNAK KİŞİ
YÖRE EKİBİ